

בס' הישר לר"ת סי' שכ"ג, ופולגתא היא במסכת מעשרות אי מעשר עני נדהג בשביעית כמו שנה ששית שעברה וכו' :

הנה פרק ראשון

היא (דף ל"ט) מהו שילקין על חלתן דבר תורה. איתא בעיטור (הכשר כלום דף 20) דאמר ר' יעקב לוקין על חלתן דבר תורה : פ"ב ה"ג (דף י"ג) במשנה המשת רבעים קמה חיובים כהלה. בסמ"ג עשין קכ"א (דף פ"ה ע"א) , ומפרש בירושלמי מילוקותם (של שביעית) והלל (נפדית פ"ה מ"ג) ששמיאי אמר מקב להלה והלל אומר מקביים) בזה המקרא והעומר עשירית האיפה הוא. והאיפה שלש סאין והבאה ששה קבין נמצאת האיפה י"ח קבין נמצא העישור מלבר וכו' עכ"ל. וכן בתוס' שבת (פ"ו ע"א ל"ט סמ"ג) , בירושלמי מפרש טעמא דשמיאי והלל משום דאיפה י"ח קבים יעשירית מלבר היינו שני קבים וכו' :

מסכת ערלה

בס' ארחות חיים (ס' תפלת מוצ"ש סימן י"ד) , וכדר פמים הקמורת בנמ' דבריות וכו' ואין שם פסחה לחצאין ולא משנת בר קפרא ולא בריותא להקפיר כזית בחוץ. ובירושלמי דירעים במס' ערלה איתניהו עכ"ל. ולפנינו אין זכר מזה במס' ערלה (ואיתא ביומא פ"ד ה"ה) :

בסבת בכורים

בש"ית מהר"ם מרוט נכונת (סי' תשנ"ג הוצאת בלאך) וכן באו"ז (הל' צרקה סי' י"א) איתא , ואמר שלהי מסבת בכורים ושלהי מס' פאה בירושלמי ר' יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמני [נהסן] הוון פרנסין. והוון יהבין לר' חמא אבוי דר' אושעיא חד דינר והוא יהיב ליה לחורנין. אלמא דרשאי ליתן מתנה לאחר עכ"ל : בדרשות ר"י אבן שועיב פ' תבוא (דף פ"ה ע"ב) ואמרו בירושלמי בתחלה היו מביאים הבכורים בסלי כסף וזהב כל איש לפי עשרו והיו העניים מתביישין והתקינו שיביאו כלם בסלי ערבה קלופה :

ה"ג (דף ל' ע"ג) המחזור חוב בשביעית אומר לו משמט אני. רב הונא אסר בשפה רפה והימין פשוטה לקבל. וכתב בסמ"ג (לאוין רע"א) , ומה שאסר שם (בגנלי ניסין ל"ז ע"ג) ותלי ליה עד דאמר פי' בירושלמי תולה לו עינו וידיו פשוטות לקבל מעותיו עכ"ל : ה"ד (דף ס"ג) ר' יעקב בר זבדי בוי. אמר ליתן מתנה לחבירו וביקש לחזור בו חזר בו. קם ר' יוסי עם ר' יעקב בר זבדא א"ל ההן לאו צדק והן צדק וכו'. בהנהת מרדכי ב"ס (סי' רנ"ח) , מתנה מועמת אין יכול לחזור אפי' יחיד ובשלהי מסבת שביעית קאמר דנעשה גדר וכל החזור בו אין רוח חכמים נותה הימנו עכ"ל :

מסכת תרומות

ספ"ה (דף מ"ז ע"ב) רבי יוחנן אמר איקפח בעלי קנייה (המפרש ר"א פולדא גרם , ר' יוחנן איקפחו בעלי קנייה" פי' הלכמים קפחו ונזלו את של ר' יוחנן) סליק לבית וועדא והוה ר"ש בן לקיש שאיל היה והוא לא מניב שאיל ליה והוא לא מניב א"ל מהו הכין א"ל כל האיברים תלויין בלב והלב תלוי בכיס. ובעקידת יצחק שער נ"ה איתא בזה"ל , ובירושלמי מעשה בר' יוחנן דאבדה ליה כסתיה ואטרודי ובעון מיניה אורייתא ולא ידע אמרין ליה וכי נגין דאבדה כיסתך אבד דעתך אמר להו דעתא תליא בליבא וליבא תליא בכיסתיה וכו' עכ"ל. ולפנינו בירושלמי המעשה משונה מזה. וכעין זה איתא ביומא פ"ז ה"א :

מעשרות פרק ראשון

ה"ד (דף ו' ע"ב) ר' יונה אמר אכור ועירו ככלי ראשון הוא חייליה דר' יונה מן הדא אהד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח בו. ובתוס' זבחים (ג"ס ע"ג) ד"ה עירה , ובירושלמי משמע דעירו ככלי ראשון כדאמרינן עלה בנמ' מהו ליתן תכלין מלמטה ולערוה עליהן מלמעלה ר' יונה אומר עירו ככלי ראשון חייליה דר' יונה מן הדא וכל כלי חרס אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא שבישל בו עירה לתוכו רותח מניין ת"ל אשר תבושל בו ישבר ככל מקום עכ"ל. ולפנינו בירושלמי ליתא מן , וכל כלי חרס עד סוף הכאמר [וכן ליתא זה בירושלמי שבת פ"ג ה"ה במאמר הזה שמוכח שם] :

אמר הביאקב: גם אני אעשה כהמנהג בהדפסה שלא להציא תנייר חלק ואמלאו בקצת כחודשי

וכלב בן יפונה... קרעו בגדיהם. הקדים יהושע לכלב. ובספוק לי' , אם אתם הבאו אל הארץ... כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון הקדים כלב ליהושע. ובספוק ל"ח , ויהושע בן נון וכלב בן יפונה היו מן האנשים הדם וגו' הקדים יהושע לכלב. ובפ' פינחס (כ"ז ס"ה) , ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון הקדים כלב ליהושע. ב"ש' שלה (י"ד כ"ד) , ועבד' כלב עקב היתה רוח אדרת עמו ויסלא אדרי וגו' ובריע לא זכר לשוב גם את יהושע יתר עם כלב ? (ד' וכן בס' דברים (א' ל"ז) , וזלתי כלב בן יפונה הוא יראננה... יען אשר מלא אהרי ה"ה ולא זכר עמו גם את יהושע. הרי גם הוא מלא אהרי ה' ! (ה' שם בספוק ל"ח , יהושע בן נון העוסד לפניך הוא יבא שמה וגו'. ולא ישבתה לאמר , יען אשר מלא אהרי ה"ה כמ"ש על כלב !

ונראה לי לישב אל הדקדוקים בחדא מתחא ; דנה כשאמר משה לישראל (דברים א' כ"א) , ראה נתן ה' אלהיך את הארץ עלה רש... אל תדא ואל תתח' לא האמינו ישראל בה' ובמשה (כמו שהוכיח אותם (שם כ"ב) , ותאמרו בשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וגו' (שם ל"ב) , ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלהיכם) ויבחרו להם י"ב סגלים איש אחד לשבט. וידוע שבכל מקום שהעם ישלחו נבחרים לכבד ולשפוט דרכי הממשלה תשלח הממשלה גם מצדה מלאך סליק להגן על תהלוכות עניניה בפני הנבחרים שלוחי העם. וגם כאן כתר משה מצד ממשלתו במשרות יהושע (אם אף שגם הוא היה נבחר העם אבל שני הצדדים כחמו באמונתו כי לא יפה יהושע אמת) ולכן התמלא משה עליו , יה יושיעך מעצת מרגלים" לאמר שיוכל לעמוד בפני נבחריו העם ולא ישלם בהם. ואחרי כי יהושע היה המניגור העומד מצד הממשלה לכן לא היו יכולים דבריו להיות נאמנים בעיני העם כדברי כלב. לכן , ויהם כלב את העם" שהוא כאחד מרגלי נבחריו העם (משבט יהודה) יוכל להשפיע בדבריו על העם להאמין בהם , ולפיק רק עליו יתכן לומר , עקב היתה רוח אדרת עמו" ולא נפת אדרי ועיו הנבחרים. וכן יתכן עליו לומר , יען אשר מלא אהרי ה"ה. אבל על יהושע שהוא המניגור העומד מצד הממשלה איך יתכן להללו שלא נפת אהרי מתנגרו הממשלה ?

והנה יהושע דה גזול מכלב גם בשנים וגם במעלה. ולכן ראוי להקדים לכלב. אבל במקד ה' את מעלתו של כלב , עקב היתה רוח אדרת עמו ויסלא אהרי ה"ה ששכר זה התירו כמים ויביאנו אל הארץ הלא בהכרח שיהיה שם כלב נספך ונספך אל הענין קדם יהושע. ובשגם שבנענין הזה גדלה מעלתו למעלה יהושע.

ג) בפרד"א (פ"ג) איתא : הסתם שהחזיק יחזקאל היו ששים רבוא וכלם עמדו על רגליהם ורוץ סמיך אחד. אמר דביא רבש"ע מה סיבוי של זה מ"ל בנשך נתן (בילקום ספ"ט) בת ותרבות לקה ותי לא ידעה). וכן בתרגום ירושלמי (מוכא גם בתוספות ב"מ ע"ב ר"ה השדך) , כשעתא דאדחה יתהון ח' ע"י יחזקאל נביא... וחיו וקמו על רגליהן מסריין פניאין לדרא לדרא כוליהן קמו בר סן נברא דד דלא קם אמר נביא קדם ה' מה הו עובדותי דהרין נברא דלא קם וכבן אפר ליה ה' בחיבוליא יהב ובריביתא יהב וייד לא יחיי. ובשם"ר (פ"א) , שנאמר בנשך נתן ותרבות לקה ותי (לא ידעה (יחזקאל י"ח י"ג) אמר הקב"ה מי שחיה ברבית בעוה"ז לא יחיה בעוה"ב. ולמלא סודו יגדל עונשו של מלח ברבית יתר מסתם גזלן ? ועוד תימה מה ענין העונש של תהלים לענין רבית איז שייכות יש ביניהם ? הא תינה שהמלה ברבית נכפז מתמוטטים (כמ"ש בב"ש דף ע"א ע"א) שו היא מסש מרה כנגד מרה. אבל מה ענין תהלים לרבית ? ונראה לי לשיי שיש חומר בענין זה יותר מכל העונות. שכל העונות אין אדם תשא רק בהקפץ אבל בעוק רבית הוא תשא גם בעת שנתו. שהעון שולט ביום ובלילה בהקפץ ובשנתו. לכן עונש שלא ידעה בתהלים ככתוב (דמיה נ"א ל"ט) וישנו שנת עולם ולא יקיצו. וכתוב (דניאל י"ב ב') , ורבים מי שני אדם עשר יקיצו אלה לחיי עולם וגו'. וזו היא מרה כנגד מרה מסש.

א) מה גדולה תמיה והפלאה על יוסף הצדיק שלא מידה להחיות רוח אביו לבשרו כי דנהו דו בבית פוטיפר וכי הפקידו על ביתו ! ועונש את אביו האכלל בצער נורא ואבל גדול ועשרים ועשרים שנה עד שנתגלגל הדבר ע"י הרעב !!! והרמב"ן ז"ל רצה ליישב הדבר וז"ל (בפ' ויגש ס"ב ח') , כי יש לתמוה אחר שעבד יוסף במצרים ימים רבים ודחה פקידו בבית שר גדול במצרים איך לא שלח כתב אחר לאביו להודיעו ולתנומו ! כי מצרים קרוב לחברון כששה ימים. ואלו היה מהלך שנה היה ראוי להודיעו לכבוד אביו וייקר פדיון נפשו ויפדנו כרוב מסון... ויתרץ הרמב"ן שיוסף רצה שתקיימו תלומותיו... ואמר , שלולי כן היה יוסף תמא חסא גדול לצער את אביו ולהעמידו ימים רבים בשכול ואבל כו' ע"י"ש. והנה תירונו של הרמב"ן ז"ל במח"כ לא נראה כלל. כי מה הדבר הגדול והטוב והמצוה הגדולה שיש בקיום התלומות שהיה כדאי בשבילם לצער את האב בעניו נורא כזה שנים רבות ?

והנה אנכי הרואה בזה שמים חדשים. לדעתי כל המעשים והתעלולים שבנענין הזה יסודם העיקרי הוא במעוה גדולה ששעה יוסף מסבת סכירתו. כי הוא בצדקתו לא העלה על דעתו כלל שכל עשרת אחיו ירשעון יחד בשביל קנאתו בו רשע נורא משולש כזה. א) שיגנבו נפש ויפכוהו לעבד ; ב) שיהיו אכזרים נוראים כאלה לעשות רשע נורא כזה לאחיהם בשרם ילד רך והם ; והשלישית הכי נוראה הנכלה הגדולה הזאת לקצר בה יתר גם את שנות חיי אביהם הזקן להעמידו בשכול ואבל נורא כל יסוד והורידו אבל שאולה אל בני יקרו אשר נפשו קשורה בנפשו !!! בנכלה נוראה כזו לא עתה על דעתו לחשוד את אחיו. אבל הוא חשב כדאי שרק מאת אביו היתה שומה הדיחה והוא לעשו במסכת עבד בגלל אשר גבה לבו לחשב מחשבת מלוכה וממשלה על הדיו ואחיו עי כי העיו פניו לספר את הלוטו זה ליד מחשבותיו (שאין סומאין לו לאדם אלא מתהורוי דלבא) גלוי לפני אביו ואחיו. וע"ז גער בו אביו בנימיה. כי ראה בזה חלול כבוד וכבוד אמו וכבוד אחיו הגדולים. וע"כ צוה אביו לאחיו לעשו במסכת עבד מדה כנגד מדה, עבדות תחת ממשלה. ואחרי כי עבדו ימים רבים ואביו לא שלח לפדותו חשב שאביו לא נתעבה לו ברחמי ער כה. ועוד יורה אמו בו. ולכן לא היה יכול להודיע לאביו שעלה לגדולה כי זה היה נראה כמתנה באביו לאמר , על אשך ועל חמתך התנשאתי מעלה תחת שגורת עלי להשפילי. ועאכ"כ שלא היה יכול להרשות א"ע לדאות פני אביו אחרי חשבו כי בקצנו הסתיר פניו ממנו ולא יתגור לדאות פניו כלל.

והי כבואם עשרת אחיו מצרימה חשב אולי התנחם אביו על גזירתו וישלח את בניו (אלה ששכרוהו) לבקשו לפדותו ולהחזירו אליו. וכדי לחקור פיהם ע"ז העליל עליהם לאמר מרגלים אתם. שכדי להתגלגל מעלילה זו יחיו מוכרחים להודות על האמת שמסרת בואם לפדות את אדמה ולא להגל את הארץ ולא לשבר אכל. אבל בראותו אחרי כל החקירה שבאמת לא באו רק לשבר אכל ולא לפדות את אחיהם התיאש עוד מרבים אביו ומראות פניו והשתדל רק לדאות את פני אחיו הקטן ; אכן בשמעו אח"כ ספי יהודה את דברי אביו בצערו הגדול , רצא האחר מאחי ואמר אך שרף פורף וגו' או נגלה לפניו מעותו הגדולה ונזכר שאביו לא ידע כלל ומכירתו וכי יחשב שבנו האהוב שרף פורף. ואז נכמרו רחמיו אל אביו האמלל אל צערו ואבלי הנורא שנים רבות ולא יכול להתאמק ויתן תיבך את קילו בבכי והתודע אל אחיו. ומלתו הראשונה היתה , העוד אבי חיי ואח"כ , מתרו ועלו אל אבי. ורדה אל של תעסודי. והגדרת לא בני את כל כבודי במצרים" ומהר"ת והורד"ת את אבי הנה. וכל עקרי דבריו הראשונים היו רק על דבר אבי וספרו אליו לחיות רוח ולראות פניו. כן נראה לי הדבר משום. ולמלא כי לא קרמוני המפרשים הששאנים בה !

ב) אמרו חז"ל (מוטה ל"ד ע"ב) יהושע כבר בקש משה עליו רחמים שנאמר (שלה י"ג ס"ו) ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע יה יושיעך מעצת מרגלים. והנה בענין מרגלים סדינו כמה דקדוקים. א) למה התמלא משה רק על יהושע לבדו ? ב) כמ' שלה (י"ג ל') אמר , ויהם כלב את העם אל משה" ומדוע שתק יהושע ? ג) שם (י"ד ו') , ויהושע בן נון